

۲۰۱۲/۱۰/۱۱

داکتر عبدالرحمن زمانی

توطئه های انگلیس علیه حکومت امانی:

عوامل خارجی سقوط رژیم امانی

(قسمت ۳۳)

پلانهای از قبل تهیه شده و پافشاری بر خروج سریع عنایت الله خان از کابل اسناد محرمانه ذیل آرشیف انگلستان از دسایس عمیقتر و پلان های از قبل تهیه شده انگلیس ها پرده برداشته، بر ادعاهای دروغین عدم مداخله و بیطرفی شان در دوران اغتشاش خط بطلان میکشد:

سفیر انگلیس در کابل در تلگرام ۸ شب ۱۹ جنوری ۱۹۲۹ خود اعتراف میکند که «تغییر در قانون اساسی وضعیت مضحکی را ببار آورده است، چون هیچ مقامی که با او معامله کند وجود ندارد. من هیچ اطلاع رسمی از استعفای امان الله خان، تاجگذاری یا کناره گیری عنایت الله خان و یا ادعای سلطنت حبیب الله را نگرفته ام. وزارت خارجه مسدود میباشد.»

او درین تلگرام خود به وزیر دولت برای امور خارجه مینویسد که «رفتن عنایت الله خان از کابل وضعیت محلی را بسیار آسان ساخت. همکاران و کسانی که من با ایشان درین موضوع صحبت کرده ام، معتقد هستند که یک معطلی ۲۴ ساعته میتواند سبب یک بی نظمی عمومی شود.» (۱)

سفیر انگلیس در تلگرام شب قبلی (۷ شب ۱۸ جنوری) خود نوشته بود که «گفته میشود گاریزون ارگ از پنج هزار (۵۰۰۰) مرد جنگی تشکیل شده و میتواند بقدر کافی بمقابل یک محاصره طولانی ایستادگی کند.» (۲)

خارج ساختن سریع عنایت الله خان از کابل و انتقال فوری او از پشاور به چمن و قندهار هم مهم است. سفیر انگلیس یک شب قبل از آن (ساعت شش (۶) شب ۱۷ جنوری) در تلگرام خود به کمشنر عمومی ایالت سرحدی شمال غربی و مقامات دیگر انگلیسی در لندن، دهلی جدید و بلوچستان نوشت که «لطفاً ترتیبات دو طیاره ویکتوریا را بگیرید تا فردا، ۱۸ جنوری، دقیقاً ساعت ده قبل از ظهر بوقت پشاور برای آمدن به میدان هوایی شیرپور آماده باشند. آنها نباید بدون تلگرام اطمینانیه بعدی من حرکت کنند. مسافری از کابل شهزاده عنایت الله خان و خانواده اش خواهند بود که از راه کویته عازم قندهار میشوند. پیشنهاد شده که آنها از پشاور ذریعه ریل به کویته سفر کنند. تفصیل در تلگرام بعدی.» (۳)

سفیر انگلیس بعد از یکساعت در تلگرام بعدی خود مینویسد که «حضرت صاحب شوربازار، میانجی ارشد بین حبیب الله و عنایت الله، بعد از ظهر امروز در سفارت به ملاقات من آمده و نامه از شیرجان وزیر حبیب الله [کلکانی] با خود آورده بود که خلاصه آن قرار ذیل است: «شهزاده عنایت الله خان مستعفی شده و تقاضا نموده است که با بیست نفر از اعضای خانواده اش (که بیشترشان اطفال میباشند) توسط طیاره به قندهار انتقال داده شود. چون ما طیاره مناسب نداریم، از شما خواهش میکنیم طیاره را فراهم کنید که بین ساعت ۸ و ۱۰ صبح فردا به میدان شیرپور بیاید.» حضرت صاحب بمن توضیح داد که این یگانه راه جلوگیری از خونریزی و تخریب کابل میباشد. من به او گفتم که طیاره انگلیسی به قندهار رفته نمیتواند، چون برای مصئونیتش تضمینی وجود ندارد، و سفر از کابل به قندهار از طریق پشاور و کویته هم برای یک پرواز خیلی طولانیست. من به آنها اطمینان تحریری دادم که اگر حکومت من به فرستادن طیاره موافقت کرد، عنایت الله خان و خانواده اش سالم از پشاور به چمن انتقال خواهند یافت. حضرت صاحب برای مشوره با حبیب الله و عنایت الله برگشت و جوابش را امشب میفرستد. اگر توافق حاصل شد، من فکر میکنم دو طیاره ویکتوریا فرستاده شوند. اقدام عاجل ما درین وقت کابل رانجات خواهد داد. تأخیر همه چیز را خراب خواهد کرد.»

کمشنر عمومی ایالت سرحدی شمال غربی در تلگرام ۱۸ جنوری ۱۹۲۹ خود نوشت که «کمیته خلافت اعلان کرده است برای بحث روی موضوع افغانستان فردا در شاهی باغ [پشاور] جلسه دایر میشود. امروز یک تعداد زیادی از مردان قبایلی ماورای سرحد، که بیشتر شان افریدی و مهمند بودند، در جرگه شان در پشاور به توافق رسیدند که برای حمایت از خانواده شاهی، ولو اگر امان الله خان نباشد، دست به اسلحه ببرند. تمام این نکات ضرورت انتقال هرچه سریعتر عنایت الله خان را از پشاور بیشتر میسازد.» (۴)

دپانو شمیره: له ۱ تر 4

افغان جرمن آنلاين تاسو په درنښت همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادښت: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله لیکنه له رالیرلو مخکي په خیر و لولی

همین کمشنر در تلگرام دیگر خود اطلاع میدهد که «من عنایت الله خان را دیدم و به او گفتم که یک ریل مخصوص تهیه شده است تا وی و همراهانش را فردا به کوپه ببرد. او جواب داد که ترجیح میدهد به این زودی نرود و از من خواست تا از کوپه معلوم کنم که آیا امان الله خان واقعاً در قندهار است یا خیر، و آیا رفتن من به آنجا بی خطر است. من به او گفتم که راجع به ماندنش در پشاور چیزی گفته نمیتوانم، اما راجع به موجودیت امان الله خان تلگرامی خواهم فرستاد. ریل قرار است ساعت یک بعد از ظهر حرکت کند. مهمانان در «دینز هتل» بوده از رفتن به «سرکت هاوس» (۵) که برای شان آماده شده بود، ابا ورزیدند. آنها میخواستند به مهمانخانه در خارج از شهر بروند، اما من اجازه ندادم.» (۶)

سفیر انگلیس در کابل هم به انتقال سریع و کشیدن فوری عنایت الله خان از هند پافشاری نموده در تلگرامش نوشت که «من ضروری میدانم که عنایت الله خان و همراهانش به زودترین فرصت ممکن آنطرف سرحد، به قندهار، فرستاده شوند. قبل از آنکه عنایت الله خان کابل را ترک بگویند این را قبول کرده بود، و همین یگانه شرط فرستادن طیاره انگلیسی برای انتقال او به پشاور بود. اگر لازم باشد او را به زور از [سرحد] چمن خارج کنید.» (۷)

از اسناد محرمانه آرشیف انگلستان میتوان علت این همه هیجان و پافشاری بر کشیدن سریع سردار عنایت الله خان از خاک هند بریتانوی را درک کرد. مأمورین انگلیسی نمیخواستند در راه پیاده کردن پلان های شان هیچ نوع خطری را قبول کنند. آنها در حالیکه محمدنادر خان تا هنوز از اروپا حرکت نکرده بود، کمپاین جلب حمایت قبایل به نفع او را آغاز کرده بودند. محمدنادرخان و برادرانش هاشم خان و شاه ولی خان بتاريخ ۹ فروری ۱۹۲۹ از «مارسیلی» Marseille فرانسه حرکت و بتاريخ ۲۳ فروری ذریعه کشتی «قیصر هند» به بندر بمبئی رسید. اما تگرام مؤرخ ۱۹ جنوری کمشنر عمومی ایالت شمال غربی ذکر میکند که «شواهد علاقمندی غلجی ها به جریانات فعلی رو به ازدیاد است. باساس راپور های رسیده غلجی ها و شینواری ها به توافق رسیده اند تا از نادرخان بحیث کاندید تخت و تاج افغانستان حمایت کنند.» (۸)

از طرف دیگر رسیدن اطلاعات قبولی دوباره امان الله خان بحیث پادشاه افغانستان در قندهار، احساسات مردم را بطرفداری از او تحریک کرد. کمشنر عمومی ایالت سرحدی شمال غربی در تلگرام ۲۱ جنوری خود اعتراف میکند که «فوران قابل توجهی از احساسات طرفداری از خانواده شاهی افغانستان و مخالفت با حبیب الله رخ داده است. تمام مطبوعات اسلامی از لاهور بطرف شمال حبیب الله را تقبیح نموده و دیروز یک گردهمایی بزرگ خلافتی ها [اعضا و هواداران جنبش خلافت] در پشاور، اعلامیه علیه حبیب الله و به نفع امان الله خان را تصویب نمود. تلگرام شماره ۶۷- این، اینجانب را در رابطه با جلسه مشابه افراد ماورای سرحد در پشاور ببینید. در نتیجه این جلسه، افریدی ها و مهمند ها قاصدین خود را به اورکزانی ها، وزیری ها، و مسعودی ها فرستاده و از آنها دعوت نموده اند تا در جرگه بزرگ پلانگذاری کمپاین استقرار مجدد خانواده شاهی افغان بتاريخ ۲۵ جنوری در «دکه» شرکت ورزند. با وجود آنکه زیاد میخوام از شرکت قبایل در امور داخلی افغانستان جلوگیری کنم، من فکر میکنم برداشتن هر قدمی علیه این جنبش ناممکن میباشد.» (۹)

خودسری سفیر انگلیس یا توافق مخفیانه باحکومت حبیب الله کلکانی؟

یکی از راز های که ناآگاهانه یا آگاهانه توسط یکی از نشرات رسمی انگلیسی فاش شد، ارتباط مستقیم سفیر انگلیس از طریق دستگاه بیسیم شخصی با خارج بود. همفریز درین رابطه در تلگرام ۲۰ جنوری ۱۹۱۹ خود با سراسیمگی مینویسد که «در صفحه اول شماره مؤرخ ۱۸ "روزنامه ملکی و عسکری" The Civil and Military Gazette با خط خاصی نشر شده است که سفیر بریتانیا میتواند با استفاده از بیسیم شخصی در سفارت با دنیای خارج ارتباط بگیرد. این مایه تأسف زیاد است، زیرا با وجودی که افغانها بصورت غیر رسمی به استفاده من از دستگاه شخصی تن در داده اند، بنظر تحصیل کرده ها این عمل نقض حاکمیت افغانستان شمرده میشود، و ازین حقیقت نباید عوام اطلاع پیدا کنند.» (۱۰) قابل یادآوریست که قبل از آن تمام ارتباطات سفارت انگلیس در کابل از طریق دستگاه های دولتی افغانستان انجام می یافت.

سانسور مطبوعات

انگلیس ها بمقامات ایالتی بلوچستان، پنجاب و ایالت سرحدی شمال غربی محرمانه هدایت دادند تا تلگرام های ژورنالیست ها و مطبوعات راجع به اخبار و اوضاع افغانستان را سانسور و از نشرات خلاف پالیسی بریتانیا جلوگیری کنند. (۱۱) آنها همچنان پیغام های نشراتی «اسوشیتد پریس» را بخاطر نشر مقالاتی راجع به اوضاع افغانستان سانسور نمودند. (۱۲)

انگلیس ها همچنان برای کتمان حقایق با بهانه های مختلف از رفتن خبرنگار روزنامه شیکاگو تریبون Chicago Tribune از طریق هند به افغانستان جلوگیری کردند، تا آنکه بلاخره «لری رو» Larry Rue یگانه خبرنگار غربی

توانست با کرایه کردن یک طیاره مخصوص از تهران برای مصاحبه با غازی امان الله خان وارد قندهار شود. لری روخبرنگار امریکائی مقیم ویانای شیکاگو تریبون بود. جریده مذکور تصمیم گرفت تا بنا بر اهمیت و دلچسپی موضوع افغانستان، نماینده اش را به آنجا فرستاده و گزارش های خود را از داخل افغانستان تهیه کند. لری بلاخره مجبور شد به تهران رفته، با پیش کش بُردن یک ناظر نظامی ایران باخود، اجازه کرایه کردن یک طیاره آلمانی را حاصل کند. او در ماه فیبروری ۱۹۲۹ برای پنج روز در قندهار ماند و ۱۳ مقاله راجع به اوضاع افغانستان نوشت که از ۲۵ فیبروری تا ۱۱ مارچ همان سال در شیکاگو تریبون بنشر رسیدند.

وزیر خارجه برای امور هند در لندن بعد از انتشار پیغام نماینده خاص لاهور در جریده «دیلی میل» Daily Mail یا پست روزانه که در آن دلایل ضرورت کشیدن همفریز سفیر انگلیس از کابل ذکر شده بود، در یک تلگرام عاجل خواهان تحقیقات راجع به چگونگی نشر این پیام بدجنس شده امر کرد تا برای منع کردن نویسنده و خبرنگاران دیگر از نشر چنین مطالب، اقدامات لازم جدی گرفته شود. (۱۳) درین رابطه به حکومت بمبئی هدایت داده شد که «روزنامه دیلی میل لندن در شماره ۲۸ جنوری خود از قول خبرنگار لاهور نوشته است که همفریز بچه سقاو را بر تخت کابل نشاند و حالا شاید او را بردارد. آشکار است که مسکو یا رویترا یا مطبوعات آزاد این نوع نشرات خطرناک برای هند را تکرار خواهند کرد. اگر تا حال چنین پیغاماتی مخابره نشده باشند، لطفاً از نگذشتن آن اطمینان حاصل کنید. (۱۴)

خلاف ورزی از مقررات پستی و تعامل بین المللی

انگلیس ها باوجود اطلاع رسمی غلام صدیق خان چرخي وزیر خارجه، برخلاف تعامل بین المللی و مقررات پستی، پوسته سیاسی را که از سفارت های افغانستان در لندن، پاریس و برلین عنوانی شخص وی فرستاده شده بود، عوض قندهار به عطالحق خان وزیر خارجه حبیب الله کلکانی فرستاد تا از پلان ها و اقدامات آینده امان الله خان در قندهار خوبتر اطلاع حاصل و ترتیبات خود را بمقابل آن اتخاذ کنند. انگلیس ها محتوای این پست دیپلماتیک را در پوسته خانه پشاور تفتیش و میدانستند که تعداد زیادی از مکاتیب به دری و به غلام صدیق خان فرستاده شده بودند.

سفیر انگلیس همچنان به تقاضای عطالحق خان وزیر خارجه حبیب الله کلکانی در رابطه ارسال پست رسمی توسط طیارات انگلیسی به کابل لبیک گفته تسهیلات لازم را فراهم ساخت. (۱۵) در حالیکه تقاضا برای فرستادن پوسته دیپلماتیک وزارت خارجه خصوصاً پوسته که بنام شخص غلام صدیق خان چرخي ارسال شده بود، علاوه بر سفارتخانه های افغانستان در اروپا، از طرف وکیل تجار افغانی نیز صورت گرفته بود. کمشنر عمومی در پشاور در تلگرام اول ماه فیبروری خود مکتوب نماینده تجارتي افغان را نقل میکند. درین مکتوب نوشته شده است که «باساس هدایت تلگرافی از سفارت پاریس، پوسته ارسالی آنها به ادرس وزارت خارجه در کابل، باید به وزارت خارجه در قندهار سوق داده شود. بنابراین من از شما تقاضا میکنم که این پوسته را یا به وزارت خارجه در قندهار سوق داده و یا به من بازگردانید.» (۱۶)

(ادامه دارد)

یادداشت ها و مأخذ:

۱. اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۶۸ سفیر کابل به وزیر دولت در امور خارجه.
۲. همانجا، تلگرام شماره ۶۳، سفیر کابل به وزیر دولت در امور خارجه.
۳. اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۵۸ سفیر کابل، مؤرخ ۱۷ جنوری ۱۹۲۹، L/P&S/10/1301.
۴. همانجا، تلگرام شماره ۶۷-این مؤرخ ۱۸ جنوری کمیشنر عمومی ایالت سرحدی شمال غربی.
۵. سرکیت هاوس اصطلاحیست که انگلیس ها برای مهمانخانه های دولتی بکار میبردند، و تاهنوز در هندوستان و پاکستان بکار میرود.
۶. اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۶۵ مؤرخ ۱۹ جنوری ۱۹۲۹ کمیشنر عمومی، L/P&S/10/1301
۷. اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۶۹ سفیر کابل، مؤرخ ۲۰ جنوری ۱۹۲۹، L/P&S/10/1301.
۸. اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۶۴-این، مؤرخ ۱۹ جنوری ۱۹۲۹ کمیشنر عمومی ایالت سرحدی شمال غربی، L/P&S/10/1301.
۹. اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۷۳ مؤرخ ۲۱ کمیشنر عمومی ایالت سرحدی شمال غربی.
۱۰. اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۷۵ مؤرخ ۲۰ جنوری ۱۹۲۹ سفیر انگلیس در کابل.
۱۱. اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، L/P&S/10/1301.
۱۲. همانجا، تلگرام های شماره ۵۰۸ و ۵۰۹ مؤرخ ۲ فیبروری ۱۹۲۹.
۱۳. همانجا، تلگرام شماره ۳۴۴ مؤرخ ۲۹ جنوری ۱۹۲۹ وزیر دولت برای امور جارجه هند.

د پانو شمیره: له ۳ تر 4

- ۱۴ . اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۴۱۸ مؤرخ ۳۰ جنوری ۱۹۲۹ به حکومت بمبئی .
۱۵ . همانجا، تلگرام شماره ۷۷ مؤرخ ۳ فیروری ۱۹۲۹ سفیر انگلیس در کابل.
۱۶ . همانجا، تلگرام شمار ۱۱۰ مؤرخ ۱ فیروری ۱۹۲۹ کمشنر عمومی ایالت سرحدی شمال غربی .

د پانو شمیره: له ۴ تر 4

افغان جرمن آنلاین په درنیت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادښت: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هبله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په ځیر و لولئ